

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНЧИЛИГА МУВОФИҚ ФУҚАРОЛАР ЎРТАСИДАГИ ҚАРЗ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ

Abdukadirova Sadoqatxon Abdukarimovna
Fuqarolik ishlari bo'yicha Xo'jaobod tumanlararo sudi raisi

Фуқаролар ўртасидаги энг кўп учрайдиган фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар асосан қарз шартномасидан келиб чиқадиган муносабатлардир.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 732-моддасида қарз шартномасига таъриф берилган бўлиб, унга кўра, қ1.Шартномалар турлари / Қарз]

Қарз шартномаси бўйича бир тараф (қарз берувчи) иккинчи тарафга (қарз олувчига) пул ёки турга хос аломатлари билан белгиланган бошқа ашёларни мулк қилиб беради, қарз олувчи эса қарз берувчига бир йўла ёки бўлиб-бўлиб, ўшанча суммадаги пулни ёки қарзга олинган ашёларнинг хили, сифати ва миқдорига баравар ашёларни (қарз суммасини) қайтариб бериш мажбуриятини олади.

Қарз шартномаси пул ёки ашёлар топширилган пайдан бошлаб тузилган ҳисобланади.

Ҳозирги кунда фуқаролар ўртасида қарзга берилган пулни қайтариш борасида кўплаб муаммолар вужудга келаётганлиги кузатиш мумкин.

Бу ҳолатни асосий сабаби фуқаролар томонидан пул қарзга берилса-да, бу ҳақида ё шартнома тузилмаганлиги, ё бу ҳақида қарздорнинг тилхати олинмаганлигидир.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 733-моддасига мувофиқ фуқаролар ўртасида қарз шартномаси, агар бу қарзнинг суммаси базавий ҳисоблаш миқдорининг (ҳозирги кунда 223.000 сўм) ўн бараваридан ортиқ бўлса, оддий ёзма шаклда тузилиши шарт, шартномадаги тарафлардан бири юридик шахс бўлганида эса суммасидан қатъи назар, ёзма шаклда тузилиши шарт.

Қарз шартномасининг ёзма шаклига риоя қилмаслик ушбу Кодекснинг 109-моддасида назарда тутилган оқибатларга олиб келади.

Ушбу Кодекснинг 109-моддасига асосан битимнинг оддий ёзма шаклига риоя қилмаслик унинг ҳақиқий эмаслигига олиб келмайди, бироқ низо чиққан тақдирда тарафларни битимнинг тузилганлигини, мазмунини ёки бажарилганлигини гувоҳларнинг кўрсатувлари билан тасдиқлаш ҳуқуқидан маҳрум қилади.

Агар қарз олувчининг тилхати ёки унга қарз берувчи томонидан муайян сумма ёки муайян миқдордаги ашёлар топширилганлигини тасдиқлайдиган бошқа ҳужжат мавжуд бўлса, қарз шартномаси ёзма шаклда тузилган ҳисобланади.

Яъни фуқаролар ҳозирги кунда 2.230.000 сўмдан ортиқ миқдорга қарз бераётганларида бу ҳақида ёзма шартнома тузиш ёки қарз олувчини пул олганлиги ҳақидаги тилхатини олишлари лозим. Бу билан улар қарз юзасидан низо келиб чиққан тақдирда берилган пул маблағларини қайтариш ҳақида судга мурожаат қилиш ҳуқуқи пайдо бўлади.

Чунки Фуқаролик процессуал Кодексининг 189-моддаси 1-қисми 6-бандига асосан судга даъво ариза билан мурожаат қилишда даъвогар ўз талабига асос қилиб кўрсатаётган ҳолатлар ва даъвогар томонидан баён қилинган ҳолатларни тасдиқловчи далилларни даъво ариза кўрсатиши ва арз қилинаётган талабларга асос бўлган ҳолатларни тасдиқловчи ҳужжатларни даъво аризага илова қилиш лозим. Акс ҳолда даъво ариза Фуқаролик процессуал Кодексининг 195-моддаси 1-қисми 4-бандига асосан қайтарилади.

Судлар томонидан қарз шартномасидан келиб чиқадиган низолар сони ўтган йилнинг биринчи ярмига нисбатан ортгани кузатишимиз мумкин. Ўтган йилнинг биринчи ярим йиллиги давомида Андижон вилоятидаги туманлараро судлари томонидан жами 302 та фуқаролик иши кўриб тамомланиб, 265 та ҳал қилув қарори чиқарилиб, шундан 244 та даъво талаби қаноатлантирилган бўлса, жорий йилнинг ушбу даврида жами 311 та фуқаролик иши кўриб тамомланиб, 248 та ҳал қилув қарори чиқарилиб, шундан 234 та даъво талаби қаноатлантирилган. Хусусан, фуқаролик ишлари бўйича Хўжаобод туманлараро суди томонидан ўтган йилнинг биринчи ярим йиллигида қарз ундириш ҳақидаги фуқаролик ишлари бўйича 32 та ҳал қилув қарори чиқарилган бўлса, шундан 31 та ҳал қилув қарори даъво талабини қаноатлантириш ҳақидадир. Жорий йилнинг шу даврида ушбу мазмунда 20 та ҳал қилув қарори қабул қилиниб, 18 та даъво қаноатлантирилган.

Бу кўрсаткичлар Хўжаобод, Булоқбоши ва Жалақудуқ туманларида яшовчи фуқаролар ўртасида қарз муносабатлари юзасидан низолар камайганини кўрсатади.

Даъвогар В.Б. судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар Д.Д.дан 2.000.000 сўм асосий қарзни ундириб беришни сўраган.

Иш ҳужжатларида жавобгар Д.Д.нинг тилхатида 2018 йил 12 сентябрида В.Б.га олган 2.000.000 сўм пулни қайтариб бериши кўрсатилган.

“Агар қарз олувчининг тилхати ёки унга қарз берувчи томонидан муайян сумма ёки муайян миқдордаги ашёлар топширилганлигини тасдиқлайдиган бошқа ҳужжат мавжуд бўлса, қарз шартномаси ёзма шаклда тузилган ҳисобланади.”-деб белгиланган қонун талабига кўра жавобгарнинг ёзма тилхатнинг мавжудлиги сабабли тарафлар ўртасида қарз шартномаси тузилган ҳисобланганлиги сабабли суд даъво аризани қаноатлантириб, жавобгарнинг тилхат билан исботланган 2.000.000 (икки миллион) сўм қарзини жавобгардан ундиришни лозим топган.

Шунингдек, даъвогар А.А. судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар В.А.дан 2.100.000 сўмни ундириб беришни сўраган.

Суд мажлисида даъвогар А.А. даъвосини қуватлаб, жавобгарга берган 2.100.000 сўм қарзни ундириб беришни сўраб тушунтириш берди.

Суд мажлисида жавобгар В.А. даъвони тан олмай, ҳақиқатдан ҳам даъвогардан 2.100.000 сўм қарзга олганлигини, лекин ушбу суммани эвазига шу суммага мутаносиб буғдой маҳсулоти берганлигини, бу ҳақида даъвогарни тилхати ҳам борлигини баён қилган.

Гарчанд даъвогар суд мажлисида жавобгардан 2.100.000 сўмни ундириб беришни сўраса-да, жавобгар ушбу олган қарзини эвазига даъвогар буғдой маҳсулоти олганлигини тасдиқловчи тилхатни тақдим этган.

Суд, ишда тўпланган ҳужжатларни таҳлил қилиб, даъвогар ва жавобгарнинг тушунтиришларини, иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатларни ўрганиб, қуйидаги асосларга кўра даъвони рад қилишни лозим топган.